

MOMENTE ASTRALE ALE RELAȚIILOR DINTRE BASARABIA ȘI ROMÂNIA PÂNĂ LA REALIZAREA MARI UNIRI DIN 1918

ASTRAL MOMENTS OF RELATIONS BETWEEN BESSARABIA AND ROMANIA UNTIL THE ACHIEVEMENT OF THE GREAT UNION OF 1918

General (r.) prof. univ. dr. Teodor FRUNZETI*
(Academy of Romanian Scientists, 3 Ilfov, 050044, Bucharest, Romania,
email: secretariat@aosr.ro)

Colonel (r.) prof. univ. dr. ing. Eugen SITEANU**
(Academy of Romanian Scientists, 3 Ilfov, 050044, Bucharest, Romania,
email: secretariat@aosr.ro)

General de brigadă (r.) Mircea UDRESCU***
(Academy of Romanian Scientists, 3 Ilfov, 050044, Bucharest, Romania,
email: secretariat@aosr.ro)

Rezumat: În mod metaforic, marele poet Nichita Stănescu a declarat că România este Limba Română. Dar până să se vorbească de un stat România, românii au trăit în jurul Carpaților în numeroase țări, mici regiuni administrative, care, pentru a face față acțiunilor coteropitoare ale vecinilor, s-au constituit în state administrative de sine stătătoare, primind numele Moldova, Transilvania și Valahia. Și acestea, începând cu secolul XIV, au fost încorporate politic imperiilor învecinate, astfel: Moldova și Valahia la Imperiul Otoman, iar Transilvania la Imperiul Habsburgic. Prin extinderea Imperiului Țarist dinspre est spre vest, care și-a fixat drept țință Cetatea Istanbul și cea mai mare parte a Balcanilor, pământurile locuite de români au devenit în secolele următoare un fel de teatru de război între cele trei imperii. Începutul secolului al XVIII-lea au găsit Moldova sub suveranitate turcească, dar prin Dimitrie Cantemir, aceasta a încercat să-și recapete independența statală cu ajutorul Moscovei. Deși nu s-a reușit, acțiunile întreprinse de Dimitrie Cantemir au consemnat, ca prim moment astral, definirea oficială a râului Nistru drept hotar estic al Moldovei, iar locuitorii dintre Prut și Nistru au început să înțeleagă că vecinii lor de dincolo de Nistru au tendințe expansioniste. Aceste tendințe s-au concretizat în 1812, al doilea moment astral, când regiunea cuprinsă între Prut și Nistru a fost desprinsă de la români și încorporată la Imperiul Țarist, primind numele de Basarabia. Al treilea moment astral, de însemnătate deosebită, poate fi considerat anul unirii Valahiei cu Moldova, în Principatele Unite, anul apariției unui stat centralizat românesc, către

* Membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România, Președintele Secției de Științe Militare, Conducător de doctorat la Universitatea Națională de Apărare „CAROL I”, Președintele Senatului Universitar la Universitatea „Titu Maiorescu”, email: tfunzeti@gmail.com

** Membru corespondent al Academiei Oamenilor de Știință din România, membru titular al Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (CRIFST) al Academiei Române, email: esiteanu@yahoo.com.

*** Membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România, email: udrescumircea@yahoo.com.

care se îndreptau speranțele tuturor celorlalte regiuni locuite de români. Cel de-al patrulea moment este marcat de evenimentele anilor 1917-1918, când Basarabia și Bucovina s-au unit de data aceasta cu România. Aceste momente au fost însoțite și de cele ce s-au petrecut în 1774, 1856 și 1877 când regiuni locuite de români au trecut în mod forțat dintr-o parte în alta, făcând să se accentueze dorințele românilor de a trăi împreună.

Cuvinte cheie: români, moldoveni, România, Basarabia, imperii, independență, suveranitate, țară, stat, regiune, tratat, moment, astral, istorie.

Abstract: Metaphorically, the great poet Nichita Stănescu declared that Romania is the Romanian Language. But before there was talk of a state Romania, Romanians lived around the Carpathians in numerous countries, small administrative regions, which, in order to face the invading actions of their neighbors, constituted themselves as independent administrative states, receiving the names Moldova, Transylvania and Wallachia. And these, starting with the 14th century, were politically incorporated into neighboring empires, as follows: Moldova and Wallachia to the Ottoman Empire, and Transylvania to the Habsburg Empire. Through the expansion of the Tsarist Empire from east to west, which set as its target the Fortress of Istanbul and most of the Balkans, the lands inhabited by Romanians became in the following centuries a kind of theater of war between the three empires. The beginning of the 18th century found Moldova under Turkish sovereignty, but through Dimitrie Cantemir, it tried to regain its state independence with the help of Moscow. Although it was not successful, the actions taken by Dimitrie Cantemir recorded, as the first astral moment, the official definition of the Dniester River as the eastern border of Moldova, and the inhabitants between the Prut and the Dniester began to understand that their neighbors across the Dniester had expansionist tendencies. These tendencies materialized in 1812, the second astral moment, when the region between the Prut and the Dniester was separated from the Romanians and incorporated into the Tsarist Empire, receiving the name of Bessarabia. The third astral moment, of particular importance, can be considered the year of the union of Wallachia with Moldova, in the United Principalities, the year of the emergence of a centralized Romanian state, towards which the hopes of all the other regions inhabited by Romanians were directed. The fourth moment is marked by the events of 1917-1918, when Bessarabia and Bukovina united this time with Romania. These moments were also accompanied by what happened in 1774, 1856, and 1877 when regions inhabited by Romanians were forcibly moved from one side to another, accentuating the Romanians' desire to live together.

Keywords: Romanians, Moldavians, Romania, Bessarabia, empires, independence, sovereignty, country, state, region, treaty, moment, astral, history.

INTRODUCERE

Românii din Basarabia și Bucovina, aflați în imediata apropiere a intereselor rusești, în ceea ce privește relațiile cu românii din celelalte provincii românești, au avut legături permanente generate, cum era și firesc, de interese de origini comune de limbă și cultură, din care s-au dezvoltat interese politice de integrare într-un stat preponderent al românilor de jurul-împrejurul Carpaților, ce pot fi analizate prin cel puțin cinci momente astrale, momente de cumpănă, care au constituit în bună măsură trepte generatoare de sentimente de durere, de speranțe sau de împlinire a unor

visuri de întregire frățească, în condițiile acțiunilor destabilizatoare venite dinspre cele trei imperii ce-și doreau lărgirea granițelor și peste pământurile locuite de români.

1. Dimitrie Cantemir și poziționarea românilor de la granița de est a Moldovei. Începuturile secolului al XVIII-lea găsea regiunile locuite de români aflate sub jurisdicție imperială, astfel: Transilvania, prin Diploma Leopoldină era atașată Imperiului Habsburgic, iar Valahia și Moldova erau încorporate la Imperiul Otoman. După respingerea otomanilor de sub zidurile Vienei, și voievozii provinciilor Valahia și Moldova au avut intenții de a se desprinde de sub autoritatea otomană și a-și căuta independența cu ajutor austriac sau moscovit. Astfel, Constantin Brâncoveanu (1688-1714), în Valahia, a ajuns la un tratat secret de recunoaștere a individualității Valahiei, cunoscută și ca Țara Românească, în schimbul recunoașterii suzeranității Austriei. Prin trădare, acest demers a fost divulgat, iar Constantin Brâncoveanu și cei patru fii ai săi au murit ca martiri ai românismului, fiind decapitați pe malurile Bosforului. La rândul său, Constantin Cantemir, părintele lui Dimitrie Cantemir, a încercat și el o alianță similară cu Austria, materializată prin înțelegerea de la Sibiu din 1690, dar care nu s-a finalizat.

Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei în perioada martie-aprilie 1693 și 1710-1711, a rămas în istorie ca unul din cei mai mari reprezentanți ai istoriei și culturii române, cea mai complexă personalitate din istoria literaturii noastre vechi, erudit cărturar de formație enciclopedică, poliglot - cunoștea 14 limbi străine: latina, greaca, slavona, turca, elina, rusa, polona, arabă, italiana, franceză, persană, primul român orientalist, om de știință cu o operă excepțională și care a promovat în Europa cultura românească.

S-a născut la data de 26 oct. 1673 în satul Silișteni, azi, Dimitrie Cantemir, jud. Vaslui, ca fiu al lui Constantin și al Anei și a decedat la data de 21 aug. 1723 pe domeniul său din Rusia. Înmormântat la Moscova în biserica „Sf. Constantin și Elena”, construită după planurile sale, osemintele i-au fost aduse în țară în anul 1935, prin grija lui Nicolae Iorga, și depuse în Biserica Domnească „Trei ierarhi” din Iași. Pe lespedea raclei sale scrie: „Aici, întors din lunga și pre greaua pribegie înfruntată pentru libertatea țării sale, odihnește Dimitrie Cantemir domn al Moldovei”.

La 14 ani, a fost trimis de tatăl său la Constantinopol, conform uzanțelor, ca ostatic (1688 -1693), unde a continuat studiile la Academia grecească a Patriarhiei. Cu întreruperi, Dimitrie Cantemir a stat la Constantinopol 20 de ani. La moartea tatălui său a fost chemat domn în Moldova de către boierii moldoveni, dar turcii plătiți de Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești, nu l-au recunoscut.

În anul 1710, Dimitrie Cantemir a ajuns totuși domn al Moldovei prin bunăvoința sultanului, de data aceasta fiind considerat a fi de încredere, din moment ce era fiu al unui domn supus, știa turcește, se putea sprijini pe el când se pregătea să înceapă război cu rușii pentru a le diminua influența asupra Poloniei și pentru a-l supraveghea pe Constantin

Brâncoveanu, domn în Țara Românească, suspectat de legături cu rușii. Numai că, departe de a fi un aliat al turcilor, Dimitrie Cantemir a început o serie de reforme pentru țară, pentru întemeierea unui stat centralizat domnesc, cu regim absolutist, toată puterea urmând să fie în mâna domnitorului, tronul urmând să rămână ereditar urmașilor proprii, un stat a cărui independență o voia realizată imediat față de jugul otoman.

Pe plan extern, Dimitrie Cantemir a încheiat cu țarul Petru I al Rusiei un tratat secret de alianță, la Luțk, în Rusia, azi în Ucraina¹, fără știrea boierilor, tratat în 17 articole redactate de el și semnat de țar, în 13 aprilie 1711. Intrând cu armatele în Moldova, oastea ruso-moldoveană a fost înfrântă la Stănilești pe Prut. Prin pacea încheiată, țarul a fost obligat să se retragă din Moldova. Petru a refuzat să-l predea turcilor pe Cantemir, l-a luat în Rusia, oferindu-i domenii la Kursk, Seva, o moșie lângă Harkov, fiind numit și sfetnicul țarului Petru I, sfătuitoarea pe probleme orientale, a fost numit pentru o perioadă și șeful Cancelariei și a avut și titlul de „Principe Serenissim al Rusiei.

În anul 1714 a devenit membru al Academiei de Știință din Berlin și la cererea societății academice a scris lucrările: „Descriptio Moldaviae” și „Istoria moldo-vlahă”, în perioada 1714-1716. În concepția lui Dimitrie Cantemir „Românii se trag din romani, iar aceștia la rândul lor se trag din Enea, prin urmare începutul românilor trebuie căutat în originea romanilor și chiar mai departe în originea elinilor”. Astfel, Dimitrie Cantemir combate pe acei istorici care au înțeles greșit formarea poporului român și l-au defăimat, făcând un pas înaintea cronicarilor, aducând informații noi și străduindu-se să dovedească, pe surse antice, că așa numitele popoare barbare nu au stăpânit Dacia, ci a existat în antichitate un stat independent și unitar, din care s-au despărțit apoi statele de azi, Moldova, Țara Românească și Transilvania, arătând Apusului că românii au apărut Europa de turci, atrăgând atenția că și românii ar trebui la rândul lor apărați, dacă nu răsplătiți.

Prin tratatul semnat de către Petru I la 13 aprilie 1711, acesta tocmai declara „un plan grandios de cucerire a Turciei și a început să se pregătească de război. Pentru prima oară gândul la strămtori i-a apărut guvernului rus cu toată puterea lui de atracție și nu a mai dispărut din preocupările lui până în 1917”², în timp ce Dimitrie Cantemir consemna într-un document oficial integritatea teritorială a Moldovei așa cum venea ea din moși-strămoși: „Pământurile principatului Moldovei, după vechea hotărnicie moldovenească, asupra căroră Domnul va avea drept de stăpânire sunt cele cuprinse între râul Nistru, Camenița, Bender, cu tot ținutul Bugeacului, Dunărea, granițele Țării Muntenesti și ale Transilvaniei și marginile Poloniei, cu delimitările făcute cu acele țări”³.

¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, De la statul geto-dac la statul unitar român, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p.184.

² A. A. Iordanski, cf. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 184.

³ Articolul 11 din Tratat, cf. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p.184.

Acțiunile de nesupunere avute atât de către Brâncoveanu, cât și de Cantemir au avut drept urmări politice instituirea regimului fanariot în Moldova în 1711, iar în Muntenia în 1715, iar prin instaurarea domniilor fanariote se urmărea de către Înalta Poartă „un dublu obiectiv: pe de o parte înlăturarea pe viitor a unei defecțiuni politice în sistemul subordonării față de Poartă, iar pe de altă parte posibilitatea unei exploatare economice mai eficiente a resurselor din țările române”⁴. Ca atare, domnitorul Moldovei era numit de acum de către Poartă, la 1713 Hotinul a fost transformat în raia otomană, iar haraciul a urcat neconținut pentru Moldova, de la 65 000 de taleri la începutul domniilor fanariote a ajuns la 260 000 de taleri în 1775, pentru ca peșcheșul bairamului să fie stabilit la 90 000 de taleri, iar peșcheșul de Anul Nou să fie ridicat la 25 000 de piaștri”⁵. De aceea, Nicolae Iorga concluzionează: „Pentru țările române extracarpatiche, instaurarea domniilor fanariote însemna în primul rând o știrbire a autonomiei politice întrucât domnii erau numiți direct de către Poartă; se aducea totodată o îngustare a posibilităților de manevră în domeniul politicii externe și o reducere a importanței și ponderii armatei celor două țări. Din punct de vedere economic se agravează sarcinile către poartă mai ales prin numeroase prestații în natură și muncă necesare pentru războaiele purtate de Imperiul Otoman, ca și prin rigurozitatea sporită a monopolului otoman asupra comerțului. Desele schimbări de domnie și sumele solicitate pentru confirmarea domniilor apăsau greu asupra finanțelor Moldovei și Țării Românești”⁶. În viziunea lui A. D. Xenopol „Anii 1711-1716 sunt, în general, considerați ca un moment determinant pentru întreruperea evoluției normale a societății românești, datorită înfrângerii încercării lui Dimitrie Cantemir de a recâștiga independența Moldovei și a agravării conflictelor interne din Țara Românească. Numirea fraților Nicolae și Ioan Mavrocordat de către poartă, fără recomandarea boierilor, deschide seria domnilor funcționari ai imperiului, pentru care tronul principatelor reprezintă treapta imediat superioară celei de mare dragoman în ierarhia dregătorilor otomani”⁷.

În condițiile în care trupele austriece și-au făcut din nou apariția în Muntenia, cu prilejul unui nou război, de data aceasta ruso – austriaco - turc, desfășurat între 1736-1739, o grupare antiotomană s-a cristalizat în Moldova sub conducerea fiilor lui Antioh Cantemir, iar reprezentanții stărilor au inițiat un acord cu Rusia, în 5 septembrie 1739, prin care Rusia se angaja să recunoască independența Moldovei, dar sub ocrotirea sa, și garanta privilegiile boierilor și clerului. Sfârșitul nefavorabil al campaniei antiotomane, consimțit prin tratatul de la Belgrad din 17 septembrie 1739, a făcut ca Moldova să rămână în continuare sub suzeranitate otomană, iar

⁴ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. VII, București, 1938, p. 5.

⁵ Mircea Mușat, *Considerații privind urmările dominației și ingerințelor străine asupra evoluției istorice a poporului român*, în *Anale de Istorie*, nr. 2, 1981.

⁶ Nicolae Iorga, *op.cit.*, pp.12-13.

⁷ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. IX, Editura Cartea Românească, București, 1929, pp. 9-10.

Oltenia, încorporată la Austria prin tratatul de la Passarowitz la 21 iulie 1718, să revină în cadrul Țării Românești.

Acțiunile expansioniste din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea au făcut ca Polonia să fie împărțită între Prusia, Imperiul Habsburgic și Imperiul Țarist. În această perioadă așa zisa problemă orientală „se exprima prin tendința nestăvilită spre mare a două țări ce se fortificaseră și deveniseră mari puteri: Austria – spre Adriatică, Rusia spre Marea Neagră, cu ale ei guri dunărene și strâmțori. Această tendință care, în ambele cazuri, presupune o extindere pe seama Turciei, o pune pe aceasta din urmă – și odată cu ea Principatele dunărene – între două focuri. Ambele puteri concurente, prin forța poziției lor geografice și a unei serii de alte cauze, nu se puteau ciocni direct, în schimb foloseau toate eforturile pentru a obliga Turcia să acționeze în sensul dorit de una din părți, și – de aceea – Turcia a fost obligată să ducă o serie de războaie fie cu Rusia, fie cu Austria, războaie care au ocupat întreaga perioadă a sfârșitului secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea...⁸. Războiul ruso-otoman din anii 1768-1774 s-a încheiat cu pacea de la Kuciuk Kainargi, 10 iulie 1774, iar tratatul prevedea la articolul XVI „Imperiul Rusiei restituie Sublimei Porți întreaga Basarabie cu Akerman (Cetatea Albă s.n.) Chilia, Ismail și cu târgurile și satele și cu tot ceea ce cuprinde această provincie, după cum îi restituie și fortăreața Bender. Tot astfel Imperiul Rusiei restituie Sublimei Porți cele două principate ale Valahiei și Moldovei cu toate fortărețele, orașele, târgurile, satele și cu tot ce cuprind ele ...și conform articolului XXIV, Trupele imperiale ale Rusiei se vor retrage într-un interval de două luni din Moldova și vor trece malul stâng al Nistrului⁹. Pe cale de consecință, pe perioada războiului trupele imperiale ruse ocupaseră provinciile românești Valahia și Moldova, iar teritoriului dintre Prut și Nistru deja îi dăduseră denumirea de Basarabia. Beneficiind de slăbiciunile celor doi beligeranți, în înțelegere cu Turcia, în toamna anului 1774, după retragerea armatei ruse din Moldova, trupele habsburgice au ocupat succesiv ținuturile Cernăuți, Câmpulung și Suceava, formând regiunea Bucovina, punând forțele otomane în fața faptului împlinit. La 7 mai 1775, „printr-o convenție încheiată la Constantinopol – Poarta a consimțit la cedarea Bucovinei către Austria. Rezistența unor demnitari turci a fost repede transformată în bunăvoință prin oferirea de: galbeni, briliante, cuțite cu pietre scumpe, oglinzi vieneze, porțelanuri, și mai multe daruri pe care Thugut, reprezentantul Mariei Thereza la Constantinopol, le-a oferit cu larghețe. Reis Effendi, Costache Moruzi (dragomanul Porții), Tahir Aga (comisarul turc însărcinat cu marcarea frontierei), pașa de Hotin (însărcinat cu supravegherea delimitării graniței), Iacovschi (capuchehaia domnului Moldovei la Constantinopol), Alexandru Ipsilanti (domnul Țării Românești) și mulți alții au fost mituiți de habsburgi pentru a conlucra sau – în anumite cazuri – a închide ochii la actul de răpire a Bucovinei¹⁰. Împotriva târgului

⁸ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, De la statul geto-dac la statul unitar român, *op.cit.*, p. 189.

⁹ *Ibidem*, p. 189.

¹⁰ Ion I. Nistor, Grigore Ghica Vodă, Cernăuți, 1928, p. 15.

dintre Poarta otomană și austrieci, cu complicitate rusească, au protestat Grigorie Ghica și boierii patrioți care, la sfârșitul anului 1774, amenințau sultanul că dacă nu va îmbrățișa cauza provinciei supusă suzeranității sale „locuitorii Moldovei, în disperare de cauză, ar putea să ceară ajutorul la o altă putere străină”¹¹. Toate solicitările domnitorului Ghica au fost ignorate și astfel Bucovina „cea mai frumoasă parte a Moldovei, cu vechea capitală Suceava, cu 10 000 kilometri pătrați și 75 000 de locuitori, cu 233 de orașe și sate românești, cu mormântul lui Ștefan cel Mare de la Putna, cu splendidele monumente de artă medievală: Sucevița, Moldovița, Voronețul și Humorul, a fost răpită din trupul țării – prin mijloace odioase și împotriva oricăror principii de drept internațional – de către Imperiul Habsburgic. Ca urmare a protestelor maselor, a clerului în frunte cu domnitorul Grigore Ghica, acesta a fost asasinat mișelește de otomani în octombrie 1777”¹². Guvernul habsburgic a denumit la început acest teritoriu Moldova austriacă, apoi i-a dat numele de Bucovina, după denumirea pădurilor de fagi de la Cosmin, pentru ca după 1786 s-o alipească la Galiția, ca pe o simplă circumscripție administrativă a acesteia¹³. După pacea de la Kuciuk Kainargi Moldova și Valahia au devenit și mai dependente de imperiile apropiate, din moment ce se apreciază că „Românii nu au putut obține independența deplină pe baza păcii Cum ar fi dorit Rusia ... drepturile suzerane ale sultanului asupra Principatelor au fost dominante. Mai mult decât atât, în locul dependenței față de un singur stat, Principatele dunărene au intrat în dependență față de două state, ba, chiar trei, deoarece Austria manifesta tendința puternică de a nu admite preponderența Rusiei în Principate, iar Rusia, prin pacea de la Kuciuk Kainargi a obținut dreptul de ingerință în treburile interne ale României și a aranjat această ingerință astfel, încât, în locul fantomaticului protectorat al Turciei s-a instituit unul cu totul real, rusec... consulul rus a început să dicteze, fără jenă, voința sa guvernului valah. Poarta, neavând posibilitatea de a se împotrivi cu propriile mijloace unei atare atitudini de stăpâni, s-a adresat Austriei după ajutor, dar aceasta – care tocmai dorea să-și complice relațiile cu Rusia și, la cererea de ajutor a sultanului, a răspuns numai prin numirea la București a consulului său, chipurile pentru a paraliza influența rusă ...”¹⁴.

Momentul Dimitrie Cantemir a pus pe hărțile politice granița de est a românismului, dar a consemnat și deschiderea intereselor de cucerire spre vest ale imperiului Țarist. De aceea, pentru populația românilor din Moldova se menținea trează dorința ancestrală de unitate națională, consemnată ca atare și de istoricii sovietici, astfel: „În timpul războiului ruso-turc dintre 1768-1774 clasele stăpânitoare contau pe ajutorul guvernului rus să-și recapete teritoriile smulse de Poartă și de nogai. Delegația de moldoveni plecați la Petersburg la sfârșitul anului 1769 a

¹¹ Hurmuzaki, Documente, vol. VII, p. 133.

¹² *Ibidem*, pp. 255-261.

¹³ Dimitrie A. Sturdza și C. Colescu - Vartic, Acte și documente referitoare la istoria renașterii României, vol. I, partea a II-a, București, 1900, pp. 292-293.

¹⁴ A. A. Iordanskii, *op.cit.*, pp. 73-75.

înmânat guvernului rus un memorandum în care, în numele întregii obști, cereau: Și dacă ... oștile neînvinsse ale Măriei Tale va cuceri pământurile aflate între Dunăre și Nistru care, în vremuri vechi au aparținut Moldovei, rugăm ca ele să nu fie îndepărtate de țară, ci să fie alipite la Moldova pe vechile hotare¹⁵. O statistică elocventă arată că „în perioada 1769-1830 românii, departe de a rămâne pasivi în raporturile cu marii și prețioșii lor vecini, au prezentat 209 proiecte de reformă, dintre care zece revendicau independența, iar restul, aproape toate, întărirea autonomiei al cărei țel final era independența¹⁶. Dacă în 1711, prin tratatul ruso-moldovenesc se vorbea de Nistru ca hotar recunoscut de ambele părți semnatare, către sfârșitul secolului al XVIII-lea, prin tratatul ruso-turc încheiat la Iași la 9 ianuarie 1792, se consemna faptul că teritoriul cuprins între Bug și Nistru revenea Imperiului Rus și cele două puteri imperiale prevedeau la articolul III: „Nistru va forma linia de demarcație între Sublima Poartă și Imperiul Rusiei, astfel încât întregul teritoriu care se află pe malul drept al Nistrului va fi restituit Sublimei Porți și va rămâne pe veci sub stăpânirea sa absolută și incontestabilă; dimpotrivă, tot teritoriul care se află pe malul stâng al aceluiași fluviu va rămâne sub stăpânirea absolută și incontestabilă a Imperiului Rus¹⁷. De la un hotar relativ, convenit între Moldova și Imperiul Rus la 1711, Nistru devenea hotar recunoscut de cele două imperii învecinate Sublima Poartă și Imperiul Rus, Moldova constituind o provincie a românilor ce se dorea stăpânită incontestabil de Sublima Poartă, dar și o provincie asupra căreia să se extindă Imperiul Rus, în condițiuni favorabile. Românii erau obligați să suporte suzeranitatea oricărei părți, dar doreau nespuse ca întregul teritoriu moldovenesc să-și păstreze unitatea națională și să nu fie dezmembrat.

2. Pacea de la București din 1812. Secolul al XIX-lea a debutat cu apariția fulminantă a fenomenului francez, marcat de ideile revoluționare de la 1789, mai ales de acțiunile militare ale lui Napoleon, care s-a suprapus pe acțiunile expansioniste ale celor trei imperii deja cunoscute: Imperiul Austriac, Imperiul Rus și Sublima Poartă. Acesta era contextul internațional în care, pentru Moldova, pentru români în general, dar mai ales pentru românii dintre Prut și Nistru, se producea al doilea moment astral.

În anul 1806, a izbucnit un nou război ruso-turc care avea drept obiectiv major supremația în bazinul Mării Negre și al Dunării de Jos. În armata rusă au acționat și pâlcuri de oaste românească aflate sub conducerea lui Tudor Vladimirescu. Românii primiseră cu bucurie promisiunile țarului Alexandru I care, adresându-se cu acest prilej celor două divanuri domnești, se angaja de a le păzi „de toate relele care amenință pământurile lor ... cărora le va apăra sloboda lucrare a credinței, desfășurarea tuturor

¹⁵ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, De la statul geto-dac la statul unitar român, *op.cit.*, p. 192.

¹⁶ Leonid Boicu, Geneza chestiunii române ca problemă internațională, Editura Junimea, Iași, 1975, p. 30.

¹⁷ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, De la statul geto-dac la statul unitar român, *op.cit.*, p. 195.

privilegiilor și obiceiurilor lor¹⁸. Înainte de a le apăra, provinciile românești Moldova și Valahia au fost ocupate militar și supuse restricțiilor de război, fiind transformate în baze economice pentru asigurarea trupelor cu alimente și furaje, precum și cu contingente de soldați. În condițiile în care se preconizau înțelegeri prietenești între Napoleon și Alexandru I, prin tratatul secret de la Tilsit, din 17 iulie 1807, guvernele rus și francez cădeau de acord ca, în cazul în care Poarta va refuza medierea franceză, cele două guverne vor acționa împreună pentru a sustrage toate provinciile europene ale Imperiului Otoman.

La întrevvedere de la Erfurt, din septembrie 1808, Napoleon a fost de acord cu anexarea Munteniei și Moldovei la Imperiul Rus după încheierea păcii, conform formulărilor cuprinse în tratat: „Înaltele părți contractante se angajează să considere drept condiție absolută a păcii cu Anglia ca ea să recunoască Finlanda, Țara Românească și Moldova ca făcând parte din Imperiul Rus. ... Împăratul Napoleon recunoaște numita reunire și hotarele Imperiului Rus în această parte extinse până la Dunăre¹⁹.

În condițiile în care prietenia dintre Napoleon și Alexandru I nu mai era de actualitate, în plin război, țarul Rusiei a propus Imperiului Otoman un tratat de pace, care prevedea printre altele: „Principatele Moldova, Valahia mare și Mică (Muntenia și Oltenia s.n.) și Basarabia se alipesc prin acest tratat de pace pe veci Imperiului Rus cu orașele, cetățile și satele, cu locuitorii acesteia de ambele sexe și cu averea lor. Dunărea va fi de acum înainte granița între cele două imperii²⁰. În septembrie 1811, Rusia ar fi agreeat un tratat de pace care să conțină încorporarea numai a Moldovei sau, în alte condiții, chiar cu încorporarea teritoriului Moldovei dintre Siret și Nistru.

Tratatul efectiv de pace dintre ruși și otomani a început la 19 octombrie 1811 la Giurgiu și s-a încheiat prin Pacea de la București din 28 mai 1812. Principalii negociatori au fost din partea Rusiei: fostul ambasador de la Constantinopol – Italinski – și generalul Sabaneev, iar din partea Turciei Galib Efendi și Dumitrache Morizi. Delegații ruși au cerut inițial „Moldova întreagă“, apoi stabilirea grânței pe Siret cu stăpânirea celor trei guri ale Dunării. Reprezentanții otomani au respins aceste cereri fiind de acord până la urmă cu o graniță pe Prut, dar cu exceptarea Dunării și sudului Basarabiei, cu cetățile Chilia și Ismail. Cum rușii nu au fost de acord cu aceste propuneri, tratativele s-au tergiversat până în primăvara anului 1812. Presat de apropierea armatelor franceze, Alexandru I a cerut generalului Kutuzov, la 22 martie 1812, urgentarea încheierii păcii, „acceptând Prutul până la vărsarea în Dunăre²¹.

În urma „mituirii delegaților turci – prin intermediul lui Maniuc Bei - a trădării fanarioților Dumitrache și Panait Moruzi – care au tănuț sultanului scrisoarea trimisă de Napoleon privind începerea campaniei

¹⁸ D .A. Sturdza și colab., *op. cit.*, pp. 292-293.

¹⁹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul unitar român, op.cit.*, p. 196.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Leon Kasso, *Rusia și bazinul dunărean*, Iași, 1940, p. 198.

militare contra Rusiei – și a atmosferei de panică creată, în mod abil, de Kutuzov și de cei doi frați Moruzi în tabăra marelui vizir, a fost încheiată, precipitat, la 16/28 mai 1812, pacea de la București care pune capăt războiului ruso-turc²². Tratatul cuprindea aspecte dureroase ale viitorului provinciilor românești, astfel: „Prutul, din punctul în care acest râu pătrunde în Moldova până la confluența lui cu Dunărea, apoi începând din acest loc, malul stâng al acestui din urmă fluviu până la Chilia și la vărsarea sa în Marea Neagră, vor forma hotarul celor două imperii ... Sublima Poartă renunță la toate drepturile sale pe teritoriul situat pe malul stâng al Prutului și îl cedează curții imperiale a Rusiei, împreună cu toate fortărețele, orașele și locuințele care se găsesc acolo, precum și jumătate din râul Prut, care formează frontiera dintre cele două imperii. Majestatea sa împăratul întregii Rusii cedează și restituie Sublimei Porți otomane partea din Moldova care este situată pe malul drept al Prutului, precum și Marea și Mica Valahie cu toate fortărețele în starea lor actuală, orașele, târgurile, satele, așezările de orice fel și tot ce cuprind aceste provincii, împreună cu insulele de pe Dunăre..²³

Pentru Rusia, anexarea Basarabiei a reprezentat o victorie politică deoarece „Prin bucata din Moldova alipită la Rusia ni s-a dat puțința pentru prima oară să dovedim popoarelor creștine din Balcani în ce constă deosebirea dintre creștinii de sub jugul otoman și gradul de fericire ce i-ar aștepta, dacă ar fi adumbriți de aripile vulturului cu două capete²⁴, dar, în practică, „Desigur, guvernul țarist s-a preocupat mai puțin de bunăstarea poporului moldovenesc, precum și a altor popoare ale Rusiei, țarismul a avut scopurile sale de clasă în politica sa externă ...²⁵. Dacă pentru români Basarabia cuprindea o mică parte din sudul Moldovei, la nord de Delta Dunării, între Prut, Nistru și Marea Neagră, cu cetățile Chilia și Cetatea Albă, cunoscută și sub denumirea de ținutul Bugeacului, regiune numită Basarabia, deoarece a făcut parte din Țara Românească în timpul domniei Basarabilor, rușii extind denumirea Basarabia asupra întregului teritoriu dintre Prut și Nistru, speculând aspectele istorice ale tratatelor din 1807 de la Paris, când „împuțernicitul rus arată că în tratat nu se vorbește despre Basarabia, fapt pentru care a insistat ca să rămână Rusiei, interpretând noțiunea de Basarabia mai larg, nu numai Bugeacul, ci întregul teritoriu dintre Prut și Nistru²⁶. Pentru Engels, Rusia, prin alipirea Basarabiei „Aici nici vorbă nu poate fi de unirea unor neamuri înrudite, risipite, care poartă toate numele de ruși, aici avem de-a face pur și simplu cu o cucerire prin forță a unor teritorii străine, pur și simplu cu un jaf²⁷.

²² *Ibidem*, pp. 198-199.

²³ ***Culegere de articole. Actul din 1812 și însemnătatea sa pentru soarta poporului moldovenesc, Editura Nauka, Chișinău, 1982, p. 6.

²⁴ Leon Kassó, *op.cit.*, p. 92.

²⁵ ***Culegere de articole. Actul din 1812 și însemnătatea sa pentru soarta poporului moldovenesc, *op.cit.*, p. 7.

²⁶ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, De la statul geto-dac la statul unitar român, *op.cit.*, p. 199.

²⁷ K. Marx, Fr. Engels, Opere, vol. 22, București, Editura Politică, 1965, p. 29.

Prin pacea de la București din 1812, pământul dintre Prut și Nistru a fost încorporat la Imperiul Rus, fiind transformat în gubernie, populația română intrând într-un dureros proces de rusificare care, însă, nu a curmat dorința ancestrală de reîntregire națională. De acum românii din împrejurimile Carpaților erau împrăștiați în cadrul a trei imperii: Imperiul Habsburgic, Imperiul Otoman și Imperiul Rus, fiind exploatați nemilos, reușind să dăinuiască miraculos numai prin limba comună: limba română.

3. Anii 1917-1918 și împlinirea visului reîntregirii.

3.1. Procesul Unirii Principatelor Române. După încheierea Războiului Crimeii, au apărut unele condiții internaționale favorabile unirii românilor din cele două principate aflate încă sub suzeranitate otomană. Vârtejul unificator al românilor din cele două provincii interesa desigur și pe românii din Rusia, însă aceștia continuau să suporte jugul țarist, care interzicea orice inițiativă naționalistă. Pe acest fond internațional, s-au intensificat acțiunile dedicate unirii din partea celor care vedeau în unire o formă adecvată de promovare a ideilor susținute de revoluția franceză: egalitate, libertate, fraternitate, idei care erau adecvate românilor de pretutindeni. Astfel, după lungi dezbateri, la inițiativa Franței, la 30 martie 1856, s-a semnat la Paris, Tratatul de pace care, în problema țărilor române, stabilea următoarele: „Se desființează protectoratul Rusiei, instituit în urma Păcii de la Adrianopole : principatele sunt scoase de sub tutela Turciei și puse sub garanția celor șapte Puteri (este vorba de Turcia, Austria, Franța, Anglia, Rusia, Prusia și Sardinia s.n.); Sultanul, în colaborare cu ambasadorii Puterilor semnatare de la Constantinopol, va întocmi un firman electoral în baza căruia să se convoace în ambele țări adunări care să reprezinte interesele tuturor claselor; o comisie specială de informare, compusă din reprezentanții celor șapte Puteri, se va întruni la București și va culege dorințele poporului asupra viitoarei organizări a Principatelor; Rezultatele vor fi trimise la Paris, unde printr-o Convenție se va stabili organizarea lor și vor fi comunicate românilor într-un hatiserif. Tratatul mai prevedea că, în cazul când liniștea internă în Principate va fi amenințată sau compromisă, Poarta nu putea interveni cu trupe fără aprobarea celorlalte Puteri”²⁸. Prin Tratatul de la Paris, vechea regiune a Basarabiei, regiunea Bugeacului era scoasă din Basarabia, gubernie rusească, și retrocedată Moldovei. Deși se păstra suzeranitatea otomană asupra Provinciilor, scoaterea acestora de sub tutela exclusivă a Imperiului Otoman și Imperiului Țarist și punerea lor sub garanția colectivă a reprezentat o posibilitate evidentă de afirmare pe plan internațional a năzuinței spre Unire a tuturor românilor.

În momentul când Congresul și-a încheiat lucrările, toate Puterile apreciau că vor fi numeroase greutăți în respectarea prevederilor acestuia, unele erau favorabile Unirii, altele dimpotrivă, lupta pentru realizarea Unirii trecând exclusiv în sarcina poporului român, în interiorul căruia se

²⁸ D. A. Sturdza, *Însemnătatea Divanurilor Ad-hoc din Iași și București*, p. 39.

confruntau viziunile conservatoare cu cele progresiste și patriotice. Personalități marcante ale timpului, ca: Mihail Kogălniceanu, Alexandru Ioan Cuza, Costache Negri, Vasile Alecsandri, C. A. Rosetti, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac și mulți alții au devenit și mai activi în publicațiile închinată visului Unirii, ca: *Timpul* și *Patria* – la București – și *România literară* și *Steaua Dunării* – la Iași. Au devenit tot mai numeroase mesajele de genul: „Strigătul: „Unirea Principatelor“, „Suveranitatea statului român“ să străbată munții, câmpiile, văile și dealurile noastre, să umple aerul, să răsună până în unghiurile pământului cele mai depărtate ca lumea întreagă să se încredințeze că Unirea este sufletul poporului român, că ea este glasul României“... „Unirea Principatelor nu-i o unire de elemente eterogene; ea este unire de români cu români. Moldovenii și muntenii sunt un singur neam, o singură familie, ei nu sunt moldoveni, nici munteni, ci români“²⁹. Desigur, asemenea îndemnuri se citeau și în Basarabia și în Transilvania de către românii dornici de unirea cea mare, la care cu toții năzuiau.

În paginile unor publicații europene au început să apară comentarii de genul: „Dintre toate popoarele creștine, legate Imperiului turcesc, moldo-valahii au luptat mai bine de trei sute de ani pentru independență, și dacă sunt încorporați și tributari, ei nu sunt nici subjuogați nici supuși. Țara lor este tot a lor și, printre toate vicisitudinile istoriei lor, ei și-au păstrat dreptul la autonomie. Ei vorbesc toți aceeași limbă și această limbă este germele unei naționalități deja puternică“³⁰.

Prin implicarea deosebită a Franței în armonizarea punctelor de vedere ale Puterilor contractante, „Adunările ad-hoc – organisme a căror creare a fost prevăzută în hotărârile Congresului de la Paris, în scopul de a se pronunța asupra viitoarei organizări a țărilor române – au exprimat, atâtor greutăți și atâtor intrigi ale marilor puteri, dorința de Unire a moldovenilor și muntenilor în cadrul unui stat național. În ansamblul lor, deputații celor două foruri naționale au votat cu entuziasm, la 7 și 9 octombrie 1857, hotărârile care dădeau glas voinței unanime a poporului român: Unirea Principatelor Moldova și Muntenia într-un singur stat – România; domn ereditar ales dintr-o dinastie domnitoare a Europei; autonomia și garantarea drepturilor internaționale ale statului, stipulate în vechile capitulații încheiate cu Poarta; neutralitatea și inviolabilitatea statului român; adunare reprezentativă și constituțională; garantarea colectivă a puterilor etc.“³¹. Luând act de hotărârile divanurilor ad-hoc, Convenția de la Paris, 7/19 august 1858, stabilea: Moldova și Muntenia să poarte numele de principatele Unite; constituirea unei Comisii Centrale pentru pregătirea legilor; înființarea unei Curți de Casație, comună, ambele cu sediul la

²⁹ *Steaua Dunării*, nr. 38 din 26 iunie 1856, Scrisoare trimisă unioniștilor români de Dimitrie Brătianu din Londra, 11/12 iunie 1956.

³⁰ D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. III, p.274, citarea lui J.A. Vaillant din gazeta *La Roumanie*, 1854.

³¹ D. A. Sturdza, *op.cit.*, p. 689.

Focșani; măsuri de organizare identică a armatei; fiecare țară va avea domnul ei, guvernul ei, adunarea sa legislativă, administrația sa separată etc.

Prin proclamarea, la 22-24 ianuarie la adunarea electivă de la București, tot a lui Alexandru Ioan Cuza și ca domn al Munteniei, țările Europei au fost puse în fața faptului împlinit prin voința electorilor români. Ca atare, Mihail Kogălniceanu concluzionează că, dincolo de orice merite personale „Unirea”, națiunea a făcut-o, națiunea care a ales un domn pentru ambele țări, cu misiunea de a realiza Unirea³². Desigur, unirea Principatelor s-a bucurat de un deosebit ecou și în celelalte provincii românești, aflate încă sub stăpânire străină, care dobândeau noi temeuri în speranța permanentă de a se uni într-un corp comun, identificând în actul din 1859 coloana de susținere. Ca atare, subliniind necesitatea încheierii procesului de făurire a statului național unitar, B. P. Hasdeu scria: „Așadar, chestiunea ce ne va provoca în acest stadiu de înaltă politică nu este Unirea cea mică, realizată deja între cele două maluri ale Milcovului, ci Unirea cea mare, de realizat de acum înainte între toate pâraiele ce trebuie să se verse în oceanul românesc: între toate acordurile, fără care nu se poate armoniza hora noastră națională; între toate pietricelele, câte sunt necesare pentru a reconstitui anticul mozaic: Dacia; Moldova, Transilvania, Muntenia nu există pe suprafața pământului; există o singură Românie, cu un picior în Dunăre și cu altul pe ramificațiile cele mai depărtate ale Carpaților; există un singur corp și un singur suflet, în care nervii și toate suspinele vibrează unul către altul³³”.

În contextul declanșării, la începutul anului 1877, a ostilităților militare între ruși și otomani, la 9 mai 1877, România și-a proclamat independența față de poartă. Proclamarea independenței de stat depline a fost primită cu mare entuziasm atât de deputați, cât și de mulțimea strânsă în jurul clădirii Adunării Naționale. De la mărețul act al unirii Principatelor, capitala țării nu mai avusese prilejul să mai cunoască o asemenea manifestare populară. Pe câmpurile de bătălie din Bulgaria, armata română a participat cu 58 000 de militari, 10 000 dintre aceștia își dorm somnul de veci în cimitirele din jurul redutelor pe care le-au cucerit. Ca atare, „Se poate spune cu temei că în 1877-1878 poporul român a avut un aport activ și merituos la înfrângerea Imperiului Otoman și la subminarea dominației sultanului în Balcani, la cucerirea neatârării Bulgariei și la afirmarea independenței naționale a țării sale³⁴”. Deși Imperiul Rus își luase angajamentul în scris de a apăra integritatea României la granițele avute înainte de declanșarea ostilităților, prin Tratatul de la Berlin se stabilea: „Principatul român retrocedează M. S. Împăratului Rusiei porțiunea teritoriului Basarabiei, despărțită de Rusia în urma Tratatului de la Paris din 1856, și care, la apus se mărginește cu talvegul Prutului, iar la miază zi cu talvegul brațului Chilie și cu gura Stari-Stambulului. Insulele formând Delta Dunării, precum și Insula Șerpilor, sandgiacul Tulcei, cuprinzând

³² Dan Berindei, *Epoca Unirii*, Editura Academiei, București, 1979, p. 192.

³³ *Românul*, 6 august, 1867.

³⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul unitar român*, *op.cit.*, p. 306.

districtele Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârșova, Constanța, Medgidia sunt încorporate cu România. Principatul mai primește afară de aceasta ținutul situat la sudul Dobrogei până la o linie care, plecând de la răsărit de Silistra răspunde în Marea Neagră, la miază zi de Mangalia.³⁵

La reproșurile pe care Kogălniceanu le-a adus Rusiei în legătură cu tratamentul inadecvat pe care aceasta l-a avut față de România, prin forțarea desprinderii de la trupul țării a județelor din sudul Basarabiei, guvernul țarist a dat o interpretare sfidătoare: „Convenția fiind încheiată în vederea războiului cu Turcia, război al cărui teatru putea deveni România, Rusia s-a angajat prin articolul Convenției, să apere și să garanteze drepturile României și integritatea teritoriului său numai împotriva Turciei. Această stipulație nu se referă la Rusia, căci convenția nu este un act prin care ea s-a angajat față de România sau prin care Rusia și-a asumat față de ea însăși obligațiile conținute în articolul precedent”³⁶. Din cauză că I. C. Brătianu nu voia să accepte asemenea comportamente în planul relațiilor internaționale, ministrul de externe, Gorceacov, a amenințat va da ordin de ocupare a României și va dezarma Armata Română. La asemenea amenințări, Kogălniceanu a telegrafiat lui Ghica, la 2 aprilie : „Din ordinul Prințului Carol, binevoiți a-i spune prințului Gorceakov, la prima întâlnire, că o armată care a luptat la Plevna sub ochii împăratului Alexandru al II-lea va putea foarte bine să fie zdrobită și lichidată, dar că ea nu se va lăsa dezarmată niciodată”³⁷.

Relațiile româno-ruse, deteriorate grav în urma Tratatului de pace de la Berlin din 1878, au continuat să fie distante. Rusia a încercat permanent ca România să iasă din alianța cu Puterile Centrale, iar în cazul în care nu ar fi dorit să intre în alianța cu Puterile Antantei, măcar să rămână în stare de neutralitate.

3.2. Românii bucovineni și basarabeni continuă să se manifeste românește. Moldova de sus, răpită de habsburgi în 1775 și denumită ulterior Bucovina, ce reprezenta un teritoriu de circa 10 000 de kilometri pătrați, cu o populație de 63 700 de români, 8 400 de ruteni și 3 420 alte naționalități, a cunoscut un proces dureros de dominație și asuprire socială similar cu cele din Transilvania și Banat. Soarta acestui teritoriu a fost descrisă dureros de către istoricul I. Lupaș cu cuvintele: „Frumoasa Bucovină, cu mulțimea țăranilor români, peste care cârmuirea străină a adus ruteni din Galiția, ceangăi din Ardeal, poloni și germani, așa că în veacul următor românii erau amenințați să-și piardă precumpănirea numerică în această regiune din nordul Moldovei”³⁸. La 4 martie 1849, ca urmare a intensificării mișcărilor revoluționare interne, guvernul de la Viena a decretat autonomia Bucovinei,

³⁵ ***Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. IX, Editura Academiei, 1955, p. 385.

³⁶ R. Rosetti, Corespondența generalului Iancu Ghica, București, 1930, Așezământul I. C. Brătianu, p. XII.

³⁷ *Ibidem*, p.174.

³⁸ I. Lupaș, Istoria unirii românilor, București, 1937, p. 206.

aceasta a primit titlul de ducat, a fost trecută sub directa supraveghere a Vienei, situație care s-a menținut până la 1918. Deși autoritățile austriece au promovat o politică sistematică de deznaționalizare a românilor, prin frecvente colonizări cu slovaci, unguri și germani, dar și prin încurajarea așezării în masă pe aceste meleaguri a rutenilor fugiți de pe moșiile polonezilor din Galiția și Podolia.

Referindu-se la situația demografică a Bucovinei, influențată de numeroase colonizări, Mihai Eminescu scria: „Proporțiunile etnografice au rămas în Bucovina îndeosebi pentru români, aceleași care au fost în anul 1775. ...Astăzi (1878) sunt în Bucovina 500 000 de români”³⁹. Desigur, românii din Bucovina, aparținând tuturor generațiilor care s-au perindat până la Unirea din 1918, au opus o rezistență dărză politicii sistematice de deznaționalizare și asuprire. În mod deosebit, cărturarii români, preoții, învățătorii, dar și țăranii din Bucovina și-au ridicat glasurile pentru drepturi politice și sociale. Deosebit de active s-au dovedit publicațiile Bucovinei, Revista politică, Gazeta Bucovinei și Deșteptarea Bucovinei. Sub președinția unuia din frații Hurmuzachi, reprezentanții românilor din Cernăuți s-au reunit în 20 mai 1848 și au întocmit actul intitulat „Petițiune țării”, prin care cereau: separarea de Galiția, restabilirea autonomiei, conservarea caracterului istoric al provinciei lor prin crearea de școli de toate gradele, introducerea limbii române în viața publică etc.”⁴⁰

Permanentele legături între teritoriile românești, menținute de către intelectualitate și tineretul studios, au menținut vie ideea unității naționale. Serbările de la Putna din 1871, organizate de un comitet din care au făcut parte Ioan Slavici, Mihai Eminescu, Constantin Istrati, A. D. Xenopol și alții, cu prilejul a 400 de ani de la zidirea mănăstirii, au căpătat semnificații patriotice și antihabsburgice serioase.

În 1875, cu ocazia împlinirii unui secol de la crotopirea Bucovinei, românii bucovineni au organizat la Iași și la Paris manifestații zgomotoase împotriva dominației habsburgice. Totodată, aceștia au boicotat participarea lor la manifestațiile organizate de către austrieci, dedicate aceluiași eveniment, ceea ce l-a făcut pe împăratul Franz Iosif să-și anuleze proiectata vizită în Bucovina. Mai mult, în octombrie 1877, Societatea studențească „Arboroasa”, în frunte cu compozitorul Ciprian Porumbescu, i-a exprimat public adeziunea cu manifestările organizate la Iași cu prilejul comemorării a 100 de ani de la asasinarea, de către austrieci, a domnitorului patriot Grigorie Ghica, iar ziarele și revistele ca: Bucovina, Gazeta Bucovinei, Patria, Junimea literară etc. au încorporat în paginile lor articole din care reieșea dorința de revenire a Bucovinei la patria mună, în vechile hotare ale Daciei străbune⁴¹.

Un moment important al intensificării luptei naționale a românilor bucovineni l-a constituit înființarea Partidului Național Român din

³⁹ Mihai Eminescu, *Bucovina și Basarabia*, Studiu istorico-politic, București, 1941, p. 14.

⁴⁰ Nicolae Iorga, *Lupta pentru limba românească*, Editura Minerva, București, 1906, p. 40.

⁴¹ Nicolae Iorga, *Legăturile culturale între Bucovina și Principatele Românești*, București, Tip. Soc. Neamul românesc, 1914, p. 9.

Bucovina, în martie 1892, care a declarat, prin programul său, că militează pentru păstrarea individualității istorico-politice a Bucovinei precum și pentru acordarea unei largi autonomii instituționale și administrative.

Aspirațiile de unitate națională manifestate de românii din Bucovina și de cei din Moldova au fost sesizate și de consulul Turciei la Iași care, la 20 mai 1908, transmitea către ministrul său de externe: „Vizitele în grup ale românilor din Bucovina și Transilvania aveau, până acum, aparența unor inițiative particulare, guvernul român căuta, în mod riguros, să nu trezească de loc susceptibilitatea vecinilor săi austro-ungari, dar, pe măsură ce aceste vizite devin tot mai frecvente, menajamentele guvernului (român) tind, de asemenea să slăbească. Astfel, la 19 curent v.s., invitați de primăria Iașului, 700 de bucovineni, aparținând tuturor claselor populației, majoritatea dintre ei fiind însă studenți de ambele sexe și țărani au fost timp de trei zile oaspeții moldovenilor. Primirea care li s-a făcut de întreaga populație nu putea fi mai caldă și mai cordială. S-a remarcat la gară prezența tuturor autorităților, chiar a prefectului în persoană și a întregii elite a Iașului. Orașul era pavoazat și luminat. La sosirea lor, bucovinenii au fost primiți cu strigăte de „Trăiască Bucovina“! Entuziasmul era așa de mare încât ai fi crezut că se sărbătorește o victorie. Le-au fost ținute la Universitate discursuri și conferințe cu un caracter pur naționalist. ... În timpul acestor agape, care au durat trei zile, românii au uitat că oaspeții erau supuși ai Majestății sale Împăratul Franz Joseph; toate toasturile au fost pentru Bucovina și România, nici un cuvânt pentru împăratul rege. Se pare că aceste petreceri și manifestații i-au indispus pe austrieci și au provocat obiecții din partea guvernului austro-ungar. De altfel, opinia publică interpretează aceste manifestații ca un prim pas către unire. Orice român care trece prin școală, fie ea și primară, învață că Bucovina, Transilvania și Basarabia sunt provincii detașate din regatul român și că mai devreme sau mai târziu ele vor trebui să revină la patria mamă”⁴².

Austro-Ungaria se mulțumea să atragă atenția oficialităților române în legătură cu asemenea acțiuni neprietenești, deoarece norii negri ai războiului mondial se apropiau și Puterile Centrale luau în calcul rolul României în condițiile viitoarelor confruntări, ca și pericolul trecerii sale în cealaltă tabără.

O viață și mai grea au suportat românii din Basarabia, intrată în componența Imperiului Rus în 1812. Politicile țariste de rusificare a noii gubernii rezultă și din următoarea structură etnică a populației dintre Prut și Nistru în intervalul 1817-1907, consemnată de unii istorici ruși, astfel:

⁴² Arh. St. București, Colecția microfilme, Turcia, c. 915-917.

EVOLUȚIA POPULAȚIEI⁴³

Anul	Total populație	Români	%	Ruteni (ucraineni și ruși)	%	Evrei	%	Bulgari, germani, găgăuzi și alții.	%
1812-1817	484 630	419 240	6	30 000	6,5	19 130	4,2	14 260	2,3
1862	913-944	600 000	6,4	146 000	5,7	78 750	8,6	92 204	9,3
1871	1023900	692 000	7,4	162 200	5,8	93 000	9,1	78 200	7,7
1897	1935412	920 919	7,5	557 445	7,8	228168	1,7	228882	3,0
1907	1795611	9 67 853	3,9	446 647	4,6	120 195	6,7	260 976	4,8

Până în 1828, Basarabia s-a aflat sub conducerea nemijlocită a țarului Alexandru I, iar boierii moldoveni, în scopul atragerii lor spre interesele majore ruse, s-au bucurat de unele înlesniri, la 29 februarie 1828 țarul Nicolae I a introdus și în Basarabia reglementările obișnuite pentru toate celelalte gubernii. Ca atare, în administrație s-a inițiat o politică pronunțată de rusificare ce s-a accentuat pe an ce trecea, ceea ce a determinat o reacție a boierilor români ce devenea tot mai favorabilă ideii de revenire la principatul Moldova. Începând din 1829, autonomia provinciei a fost practic desființată, legiurile autohtone au fost înlocuite cu cele țariste, iar întrebuințarea limbii române în administrație a fost interzisă. Pe acest fond de nesocotire a drepturilor naționale, Proclamația către locuitorii din Basarabia, adresată din Iași de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza la 19-31 octombrie 1859, a transmis speranțe și încredere pentru românii din Basarabia, care au înțeles că ei nu au fost uitați și că, pentru a deveni din nou liberi, ei trebuie să privească spre apus. Domnitorul român promitea: „... locuitori din Basarabia, venim către voi, ca domn și ca părinte, ca să vă aducem bucurie și vindecarea rănilor de care ați pățimit până acum. Din ziua în care partea Basarabiei locuită de voi s-a lipsit de vechea ei tulpină, ea s-a împărțășit de toate bântuieile ce de mai mulți ani au năvălit această Țară a Moldovei, atât de bună și frumoasă. Încă și pentru noi, ca și pentru toți, va răsări în curând ziua dreptății, după multele nedreptăți despre care ați avut a vă plânge.. Patria noastră a intrat pe o cale de îmbunătățiri care vor revărsa asupra tuturor fiilor ei, fără osebire. Nu trebuie însă a pierde din vedere că bunurile cu greu se adună și că numai prin înțelepciune și răbdare vom putea dobândi împlinirea dorințelor noastre”⁴⁴.

În condițiile în care oficialități din Principatele Unite promiteau acțiuni susținute pentru reîntregirea neamului românesc în granițele fostei Dacii, s-au intensificat și relațiile revoluționarilor basarabeni cu

⁴³ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, De la statul geto-dac la statul unitar român, *op.cit.*, p. 406.

⁴⁴ Cuza Vodă, Mesagii și proclamații, București, 1910, pp. 8-9.

reprezentanți ai autorităților române, fapt confirmat și de conținutul unei informări adresate guvernatorului Basarabiei în martie 1867, în care se arăta: „Am obținut din Moldova o informație după care revoluționarii au stabilit, între Cahul și Chișinău, un post pentru a-și transmite corespondența și pentru a trece frontiera fără pașaport pentru trei ruble de persoană și că un alt post asemănător există între Ismail și Cetatea Albă, că moldovenii din Chișinău (tinerii de familie bună) întrețin relații cu Iașul și Bucureștiul și urmăresc unirea Basarabiei cu Principatele prin intermediul moldovenilor care vin din Principate la Chișinău, aducând scrisori”⁴⁵. Din cauză că acțiunile unioniste erau considerate că sunt întreținute de școlile în limba română, din 1867 limba română a fost scoasă din programa de învățământ. Și, din moment ce inspecții oficiali au constatat „faptul că moldovenii din Basarabia, care de mult trăiesc în Rusia, nu toți cunosc limba rusă, în unele parohii ortodoxe până acum toată slujba se face în limba moldovenească ... este necesar a se pune capăt acestei despărțiri de stat, întrucât acum poate mai mult ca oricând, cultura rusă a moldovenilor din Rusia a căpătat o semnificație politică, deoarece unirea Moldovei cu Valahia și formarea unui principat aproape neatârnat și puțin binevoitor pentru noi, produce o acțiune de atracție vădită și la vecinii Moldovei din Basarabia...”⁴⁶ se declanșează adevărata prigoană asupra a tot ceea ce era românesc: „este desființată catedra de limba română la Seminarul Teologic din Chișinău, precum și la alte școli duhovnicești; se închide vechea Tipografie Eparhială Moldovenească, care fusese înființată în 1813; se scot din parohii preoții numiți pentru vina că nu știa să slujească liturghia pe slavonește, deși credincioșii nu cunoșteau limba ș.a.”⁴⁷ Măsurile de deznaționalizare forțată a românilor din Basarabia au culminat în acea perioadă cu emiterea de către autoritățile bisericești a unei circulare prin care s-a hotărât ca bisericile românești de la sate să trimită la Arhiepiscopia din Chișinău toate cărțile vechi bisericești, sub pretextul că în ele, prin inscripții făcute de preoți inculți și octoihurile au fost arse, încălzindu-se cu ele palatul mitropoliei, chiar pentru mai mulți ani.

Situația românilor din Basarabia a ajuns să fie descrisă astfel: „Poporul din Basarabia, mulțămărită rusificării zilnice, e transformat într-o hoardă de muți și ignoranți. Acestui popor i s-a interzis să învețe limba sa maternă în școli, i s-a interzis să se roage lui Dumnezeu în graiul părinților săi; sute de mii de hectare din pământul său au fost împărțite coloniștilor ruși, bulgari și germani, și aceasta în scop de a-i sili să-și părăsească țara. 855 de familii țărănești au trebuit să plece în Siberia pentru a o coloniza. Bieții oameni își lasă holdele roditoare pentru că nu mai pot trăi în țara lor”⁴⁸. Cu toate măsurile luate de deznaționalizare a românilor, aceștia și-au păstrat încrederea unui viitor care va veni și le va rezolva

⁴⁵ L. T. Boga, *Lupta pentru limba românească și ideea uniri la românii din Basarabia*, Chișinău, 1932, p. 32.

⁴⁶ *Ibidem*, pp. 32-33.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 67.

⁴⁸ N. N. Durnovo, *Politica panslavistă rusă*, Moscova, 1908, pp. 40-42.

situația. În 1890, țarul Alexandru III a primit următorul răspuns la întrebarea sa de ce Basarabia și-a păstrat specificul național și dorește să se unească cu România: „Noi spunem hotărât că nu numai fundul Basarabiei, unde populația a rămas întreagă românească, dar chiar la Chișinău am întâlnit moldoveni care nu știau un cuvânt rusește. Dacă voim ca populația rusească să nu se românizeze, dacă voim ca Basarabia să nu ajungă obiectul dorințelor și agitațiilor româno-file, atunci trebuie ca prin intermediul școlilor să ne grăbim a face ca măcar jumătate din țăranii moldoveni să devină ruși”⁴⁹. Rezistența românilor împotriva politicii țariste de rusificare și lupta lor pentru reunificarea cu patria mamă au constituit două dintre mobilurile politicii guvernărilor pentru anularea prevederilor Tratatului de la Paris din 1857 și încorporarea sudului Basarabiei la Rusia.

Acțiunile revoluționare din 1905 din Rusia, pe fondul înfrângerilor suferite de armatele țariste în Manciuria, au generat un reviriment în mișcările naționaliste. O seamă de intelectuali români, luptători pentru drepturile naționale, ca de pildă Constantin Stere, Ion Pelivan, Ion Inculeț, Alexandru Nour, Vasile Oatu, Pantelimon Halipa ș.a.m.d. au pus bazele ziarului românesc „Basarabia”, care a reluat lupta pentru școli în limba română, pentru reintroducerea limbii române în biserici și în administrația publică etc. Numai că represiunea a fost cruntă: Ziarul „Basarabia” a fost reprimat, tipografia și redacția arse, redactorii săi arestați și deportați. Aceasta era situația românilor în anul 1906, cu puțini ani înainte să înceapă prima conflagrație mondială⁵⁰.

3.3. Anii 1917-1918: De la agonie la extaz.

3.3.1. Neutralitate activă decisă de condiționări naționale. După cum se cunoaște, prima mare conflagrație mondială „a început la 28 iulie 1914 ... a durat patru ani și a angrenat 33 de state, cu o populație de peste un miliard de locuitori, soldându-se cu aproape 10 milioane de morți și 20 de milioane de răniți și mutilați, pagubele materiale fiind evaluate la peste 278 de miliarde de dolari”⁵¹. În această mare înclăștare mondială, forțele care vizau împărțirea și reîmpărțirea lumii, participarea la război și a unor națiuni și state mijlocii și mici din Europa a fost subordonată exclusiv unor obiective de interes național. Acesta a fost și cazul românilor, belgienilor, cehilor, croaților, polonezilor, sârbilor, slovacilor ș.a.m.d.

În contextul presiunilor inițiale asupra României „În seara zilei de 15/28 iulie, Brătianu a convocat Consiliul de Miniștri la Sinaia pentru consultări. Toți au arătat că față de chestiunea românilor din Transilvania și față de simțământul public față de regat, țara nu putea să ia armele alături de Austro-Ungaria și au cerut să cunoască angajamentele României cu alte țări și îndeosebi cu Austro-Ungaria”⁵². Refuzul punerii în practică a tratatului cu

⁴⁹ P. N. Batiuşkov, Descrierea istorică a Basarabiei, S. Petersburg, 1892, p. 25.

⁵⁰ C. Stere, În preajma revoluției, vol. I, p. 96.

⁵¹ Victor Atanasiu și colab., România în primul război mondial, Editura Militară, București, 1979, p. 18.

⁵² I. G. Duca, Amintiri (1914-1916), A.I.S.I.S.P., fond XVII, p. 26.

Puterile Centrale reprezenta în fond exprimarea oficială a opțiunii României: eliberarea teritoriilor românești anexate de Austro-Ungaria, Această opțiune s-a materializat prin decizia de neutralitate adoptată la 3 august de către Consiliul de Coroană. O lucrare apărută în 1918 explică cu claritate de ce România nu putea să aplice tratatul său de alianță defensivă cu Tripla Alianță: „1. Fiindcă Austro-Ungaria începea un război ofensiv împotriva Serbiei, aliata noastră naturală în Balcani, pe când tratatul nostru era defensiv; 2. Fiindcă se desființa Tratatul de la București, în care se recunoștea pentru prima oară dreptul statelor din Orientul Europei – deci și al nostru – de a hotărî singure soarta lor; 3. Fiindcă războiul început de Austro-Ungaria era un război de negațiune a dreptului naționalităților, principiu care forma rațiunea de existență a statului român modern; 4. Fiindcă în condițiile în care se începea acest război, izbânda Austro-Ungariei însemna consolidarea vrășmașilor neamului nostru, 5. Fiindcă în cursul acestui război, atât Austro-Ungaria cât și mai cu seamă Germania, au afirmat o politică absolut contrară și cu interesele statului nostru național și cu posibilitatea lor de dezvoltare în viitor. Se vedea că participarea noastră la război, alături de Puterile Centrale, ar fi fost o imposibilitate, deoarece nu numai jumătatea neamului român aflător în Regat ar fi contribuit la sugrumarea celeilalte jumătăți, dar, fiind aliații asupritorilor lor, nu numai că am fi fost complici ai propriei noastre deznaționalizări, dar am fi renunțat pentru totdeauna, ceea ce era și mai grav, la unitatea neamului nostru, dărâmând un ideal, ce nu l-am creat ci l-am moștenit și pe care nu aveam dreptul a-l distruge”⁵³. La Palatul Regal sentimentele erau împărțite: Carol I nu concepea, nici după 25 de ani de viață în România, că va putea să stea pe tronul unei țări în război cu Germania, deci, într-un asemenea scenariu el va abdică și va cere ca și Ferdinand să-l urmeze. Dimpotrivă, principesa Maria scria: N-am venit în România, ca după 20 de ani, să renunț la Coroana României.... Eu de țara asta nu mă despart. Înțeleg aspirațiunile ei și le îmbrățișez... Dacă principele Ferdinand renunță la Coroană și pleacă în Germania după unchiul său, eu divorțez și stau aici”⁵⁴.

La câteva zile după Consiliul de Coroană, guvernul rus a transmis către guvernul român un proiect de tratat din care reieșea: 1. Rusia garanta României, la semnarea păcii, teritoriile din monarhia austro-ungară locuite de români; 2. România promitea o cooperare imediată contra Austro-Ungariei; România se angaja să nu încheie pace cu Austro-Ungaria decât de acord și simultan cu Rusia; 4. Rusia va interveni la Franța ca aceasta să se angajeze să se considere în război cu orice stat care va ataca România”⁵⁵. Mai mult, Rusia se angaja ca, împreună cu Franța și Anglia, să împiedice orice acțiune ostilă din partea Bulgariei asupra României, atâta vreme cât România ar acționa pe teritoriul Transilvaniei.

În consens cu deciziile de la București, reprezentanții Partidului Național Român din Transilvania, prin personalitățile Octavian Goga și V.

⁵³ ***Pentru neam. De ce România nu putea urma o altă cale, Iași, 1918, p. 7.

⁵⁴ I. G. Duca, Amintiri... , *op.cit.*, p. 79.

⁵⁵ Arh. St. Buc. , Franța, R. 101; c. 11-12.

Lucaciu, transmiteau autorităților vieneze: „Noi nu acceptăm autonomii locale. Vrem unirea tuturor românilor. Vrem statul nostru național care să poată combate și curma orice tentativă de opresiune din partea dușmanilor noștri. Iată politica noastră națională, unică, singura pe care dorim s-o urmăm aceste momente istorice”⁵⁶. Dezideratul unirii naționale a făcut ca la București, Craiova, Turnu-Severin, Ploiești, Brăila etc. să aibă loc mari întruniri organizate de „Liga culturală”, „Societatea Carpați”, „Acțiunea Patriotică” etc., în cadrul cărora au luat cuvântul personalități politice și culturale, ca: Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu, Constantin Mille, Vasile Lucaciu, Octavian Goga ș.a.m.d., pentru ca la 18 septembrie 1915 să se creeze la București „Federațiunea Unionistă”, care își propunea ca scop politic înfăptuirea idealului național al tuturor românilor.

Către 1916, pe măsură ce România era solicitată să se alăture eforturilor militare franco-rusești, aceasta pune următoarele condiții prealabile: „o puternică armată de cel puțin 500 000 de oameni care să opereze în sudul Peninsulei Balcanice împotriva bulgaro-germanilor; circa 200 000 de ruși în sudul Dobrogei, care să împiedice o ofensivă bulgară către România; completarea armamentului și munițiilor armatei române. Dacă aceste condiții se îndeplineau, atunci armata României intra în Transilvania, susținută însă și de un atac general cel puțin pe frontul rusesc”⁵⁷. Presiunile franco-engleze au căpătat în a doua jumătate a lunii iunie 1916 un caracter ultimativ: Din partea Rusiei se transmitea către București: „Situația impune românilor să se unească cu noi, acum ori niciodată. Vă autorizez să spuneți acest punct de vedere D-lui Brătianu și generalului Iliescu” „Franța, la fel, considera că România trebuie să intre în război „acum sau niciodată”⁵⁸.

În condițiile unor asemenea presiuni, la 4/17 august 1916, între România și cele patru puteri ale Antantei (Anglia, Franța, Rusia și Italia) se încheia un tratat de alianță și o convenție militară, prin care România se angaja să intre în război împotriva Austro-Ungariei, nu mai târziu de 15/28 august 1916, cu scopul de a readuce la patria-mamă provinciile românești de dincolo de Carpați. Convenția de alianță a României cu Puterile Antantei prevedea: Art. 1. Garantarea de către marile puteri a integrității teritoriale a României. Art. 2. România se obligă să declare război și să atace Austro-Ungaria. Art. 3. Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia recunosc României dreptul de a anexa teritoriile monarhiei austro-ungare stipulate și arătate în Art. 4. Art. 4. Limitele teritoriilor menționate în articolul precedent sunt fixate după cum urmează: Limita de delimitare va începe pe Prut la un punct al frontierei actuale dintre România și Rusia aproape de Nouasuliță (Novoselnița) și va urca pe acest fluviu până la frontiera Galiției la confluența Prutului cu Ceremușul. Apoi ea va urma frontiera Galiției și Bucovinei și acea a Galiției și Ungariei până la punctul Stog (cota 1655). De acolo, ea va urma linia de separare a apelor Tisei și ale Izei (Vis) pentru

⁵⁶ Telegraful român, nr. 2, din 6/19 ianuarie 1915.

⁵⁷ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, De la statul geto-dac la statul unitar român, *op.cit.*, p. 481.

⁵⁸ *Ibidem*.

a atinge Tisa la satul Trebusa în amonte de locul unde se unește cu Iza. .Cu începere de la acest punct ea va coborî pe talvegul Tisei până la 4 km în aval de confluența cu Someșul... Art. 5. Părțile se obligă să nu încheie pace separată. Art.6. România se va bucura de aceleași drepturi ca și aliații săi în tot ce privește preliminariile și tratativele de pace⁵⁹. Convenția militară prevedea printre altele: Puterile contractante se angajează, mobilizând forțele sale terestre și navale, să atace Austro-Ungaria cel mai târziu la 15-28 august 1916; scopul principal al acțiunii române va fi prin Transilvania în direcția Budapesta; armata rusă se angajează să acționeze în scopul de a asigura operațiunile române mai sus menționate; Această acțiune va fi în mod deosebit ofensivă și viguroasă în Bucovina; Flota rusă va trebui să asigure securitatea portului Constanța, să împiedice orice debarcare a trupelor inamice pe coastele românești și orice incursiune pe Dunăre, înainte de gurile acestui fluviu; În momentul mobilizării armatei române, Rusia va trimite în Dobrogea două divizii de infanterie și o divizie de cavalerie pentru a coopera cu armata română împotriva armatei bulgare; În scopul de a facilita mobilizarea armatei române, Franța și Anglia vor deschide o acțiune ofensivă la Salonic, cu cel puțin 8 zile înainte de intrarea României în război; Furnizările de muniții și materiale se vor organiza astfel încât să asigure minim 300 tone pe zi etc.⁶⁰

Presa a evidențiat năzuința de veacuri a românilor de a se reîntregi prin publicarea unor opinii relevante, astfel: „Ceasul cel mare al înfăptuirii a sunat!... Așteptăm de aproape 2 000 de ani cu dorul în suflet și cu încredere în viitorul operei marelui Traian. ... Înfăptuirea întregirii neamului e pe cale a se îndeplini”⁶¹ sau „Treizeci de ani i-am trecut luptând pentru două idealuri: o Românie mare pentru care în 1881 am fondat la Paris și la Bruxelles „Dacia viitoare”- și un popor liber economic și politic. Unul dintre idealurile mele e pe cale să se împlinescă. Dacia viitoare pe care o visam la vârsta de 20 de ani e pe cale să se înfăptuiască. Soldatul român, țăranul de la munte și de la Dunăre, în avântul lui suprem și superb este pe cale să-l îndeplinească”⁶². Subliniind motivul intrării României în război: realizarea unității naționale, nu pofta imperiale sau ură față de alte popoare, Barbu Ștefănescu-Delavrancea declara de la tribuna Academiei Române: „Noi n-am intrat în haosul acestui măcel pentru cuceriri, ci pentru dezrobiri... Noi nu vrem ce nu este al nostru, ci vrem unirea fraților noștri din Ardeal, din Banat și din Bucovina... Noi nu ne croim cu sabia o patrie nouă, ci ne-o întregim... Duhul adevărului, al dreptății și al fraternității mână vitezele noastre oștiri...”⁶³.

La vestea intrării României în război, cei 120 000 de români transilvăneni și bucovineni din armata austro-ungară aflați în diferite lagăre rusești au declanșat o campanie puternică pentru organizarea din rândurile

⁵⁹ *Ibidem*, pp. 493-494.

⁶⁰ ***România în războiul mondial, 1916-1919, vol. I, Documente, București, 1934, p. 5.

⁶¹ C. I. Istrati, „Adevărul” din 22 august 1916.

⁶² Constantin Mille, „Adevărul” din 20 august 1916.

⁶³ „Epoca”, din 7 septembrie 1916.

lor a unor unități naționale care să lupte împotriva trupelor austriece și germane. Totodată, la intrarea SUA în război, aproape 18 000 de cetățeni americani de origine română au făcut cereri de înrolare.

Cu bună credință, România a făcut eforturi deosebite pentru pregătirea intrării în război. Astfel „Forța numerică a armatei din România veche reprezenta 15 la sută din întreaga populație a țării sau totalitatea populației bărbățești între 18 și 45 de ani, adică 1 083 000 de oameni. În această cifră, elocventă prin ea însăși, în ceea ce privește caracterul popular al războiului în care se angajase țara noastră, erau cei mobilizați în august 1916 – 833 758 trupă și circa 18 000 de ofițeri – și rezerva armatei, care se ridica la 416 000 de oameni. Efectivele mobilizate s-au grupat în 23 de divizii de infanterie și 2 divizii de cavalerie, cu încadrare și dotare inegale”⁶⁴. Numai rațiunile de eliberare a românilor de sub asuprire străină au impus eforturi economice, financiare, militare și diplomatice menite să facă neutralitatea politică adoptată cât mai credibilă.

3.3.2. România agonizantă. Încercările în promisiunile făcute prin semnarea Convenției Militare, „armata română a intrat la 15/28 august în Transilvania. Pătrunderea în Transilvania s-a făcut prin 18 puncte, înfrângându-se apărarea inamică de la frontieră, astfel încât, beneficiind de surprinderea realizată, s-a efectuat o înaintare foarte rapidă. Pe frontul de nord, transilvănean, comandamentul român angajase 80 la sută din totalul trupelor luptătoare, iar pe teatrul de luptă secundar, cel din sud, față de Bulgaria, restul de 20 la sută”⁶⁵. Până la 25 septembrie 1916, armata română a eliberat o parte însemnată a Transilvaniei, mai ales în teritoriile din sud-est. Dar, profitând de inactivitatea aliaților României pe celelalte fronturi (fără acțiuni ofensive la Salonic, fără acțiuni ofensive pe frontul rusesc, fără acțiuni ofensive pe frontul francez), comandamentul Puterilor Centrale a adus împotriva României forțe numeroase de pe fronturile din apus, din Italia, din Galiția și Balcani (în total, aproximativ 40 de divizii), mutând centrul de greutate al acțiunilor militare, în a doua jumătate a anului 1916, împotriva României”⁶⁶. Preluând inițiativa strategică, forțele austro-ungare, germane și bulgare, până la sfârșitul anului 1916 au cucerit Oltenia, Muntenia și Dobrogea. Retragera forțelor române și pierderea celei mai mari părți din teritoriul național au o motivație complexă, ce se poate explica prin: Neîndeplinirea de către aliați a obligațiilor asumate; inactivitatea aliaților pe frontul din Salonic a permis grupării bulgaro-germane să inițieze ofensiva din Dobrogea; inferioritatea tehnică a trupelor române în fața forțelor invadatoare, rezultat, de asemenea al curențelor de aprovizionare cu armament și muniții de către aliați; forțele rusești au acționat cu întârziere, fără hotărâre, pentru a opri ofensiva inamică în zonele

⁶⁴ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, ed. II, vol. I, București, 1923, pp. 192-193.

⁶⁵ V. Th. Cancicov, *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României*, vol. I, București, 1921, pp. 14-15.

⁶⁶ ***România în războiul mondial, 1916-1918, vol I, anexa nr. 30.

de câmpie din Muntenia etc.⁶⁷ Pierderile armatei române „ în cursul campaniei din 1916 s-au ridicat la 250 000 oameni (morți, răniți, dispăruți), 290 000 puști (67% din total), 250 mitraliere (55% din total) și 450 tunuri (24% din total)”.⁶⁸ În Moldova, unde s-au retras armata și autoritățile centrale și s-a refugiat o parte din populația din teritoriile ocupate, s-a declanșat o gigantică muncă de refacere a potențialului militar în vederea recuperării teritoriilor vremelnice ocupate și îndeplinirea dezideratelor naționale vitale.

În martie 1917, din surse diplomatice, s-a aflat că la Viena, reprezentanții Austro-Ungariei și Germaniei au hotărât desființarea României ca stat de sine stătător. Într-un memoriu din mai 1917, al ministrului de externe al Austro-Ungariei către împăratul Carol, se propunea împărțirea României, astfel: Austro-Ungaria să primească Oltenia, Muntenia și Moldova până la Siret, Rusia – Moldova de la est de Siret, Bulgaria – Dobrogea de sud iar restul Dobrogei cu gurile Dunării – să creeze un stat după modelul Monaco, aflat sub influența Austro-Ungariei⁶⁹. Faptele de viteză ale românilor de la Mărăști, Mărășești și Panciu au zădărnicit punerea în aplicare a acestor planuri. Cu toate acestea, situația generală a României devenea dramatică, în condițiile în care „Armata română rezistă, pretutindeni cu succes în ciuda câtorva mici avantaje pe care și le-au putut asigura germanii, atacând deunăzi în regiunea Panciu, în punctul de joncțiune al armatelor Averescu și Grigorescu și unde divizia a 124-a rusă în întregime a fugit, ca și în nord, la frontiera Bucovinei, unde trupele rusești au părăsit terenul în fața bombardamentului... trupele moscovite părăsesc tranșeele, aruncă puștile și pleacă. Ele nu mai vor să lupte”⁷⁰. În condițiile în care generalul Scerbacev a inițiat o înțelegere militară cu forțele germane, și România a fost obligată să solicite un armistițiu de încetare a focului, care a fost semnat la Focșani în august 1917.

Prăbușirea țarismului încă din februarie 1917 și promulgarea la 7 noiembrie 1917 a Decretului asupra păcii, în care se propunea încetarea imediată a ostilităților pe toate fronturile și încheierea păcii fără despăgubiri și anexiuni, precum și semnarea armistițiului de la Brest-Litovsk din decembrie 1917 au surprins România într-o situație disperată: Rusia rămăsese singura cale de aprovizionare a armatei și populației; în Rusia se expediau întregul tezaur al României; pe teritoriul Rusiei se evacuasera numeroase întreprinderi industriale; în portul Odesa erau adăpostite vapoare de pasageri, nave comerciale, remorchere, șleपुरi cu tot personalul lor românesc; spre Rusia continuau să fie evacuate numeroase instituții și întreprinderi, precum și populație civilă; pe teritoriul Rusiei fuseseră

⁶⁷ C. Căzănișteanu, Participarea României la primul război mondial și problema realizării unității naționale, „File de istorie militară”, nr.8, 1978, pp. 371-372.

⁶⁸ N. N. Constantinescu și I. Cupșa, Efortul militar și material al României în anii primului război mondial, Anale de istorie, 1977, nr. 3, p. 15.

⁶⁹ C. Kirițescu, Istoria războiului pentru întregirea României, vol. II, pp. 400-406.

⁷⁰ Cf. unui raport către ministrul de externe al Belgiei, citat în Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op.cit.*, p. 513.

organizate diferite baze de aprovizionare românești; în același timp, pe teritoriul românesc se găseau încartiruiți peste un milion de militari ruși etc.⁷¹ În condițiile în care guvernele de la Paris, Londra, Washington și Roma se făceau că nu văd situația în care se afla România, chiar și după numeroase solicitări oficiale, Consiliul de Miniștri, întrunit la 4 decembrie 1917 a decis în unanimitate că se impune asumarea Armistițiului cu Puterile Centrale, document care a fost semnat la Focșani în 9 decembrie 1917. Acesta a fost dezavuat de reprezentanții de bază ai guvernelor Antantei.

La protestele hotărâte ale reprezentanților români, care au amintit enormele sacrificii suportate de poporul român în cele 15 luni de război, Clemenceau a replicat cu duritate: „Da, domnilor, în fața românilor îmi scot respectuos pălăria, înaintea, însă, a politicienilor dumneavoastră, mă acopăr“, pentru ca cu sadism, să se adreseze generalului Berthelot: „Dacă evenimentele fac inevitabil abandonul momentan al teritoriului român, armata română ar trebui să urmeze lupta în Basarabia și în teritoriile Donețului, să întărească aici nucleul contingentelor ... un sprijin care poate fi decisiv pentru destinul României. Este important de a orienta în acest sens hotărârile guvernului și Comandamentului român“⁷².

Dimpotrivă, autoritățile române au luat măsuri pentru curățirea teritoriului său de trupele străine care defluiau în dezordine spre Rusia. Anul 1918 a debutat cu o veste dătătoare de speranțe. Europa a aflat despre principiile care vor sta la baza încheierii conflictului mondial, problematica națiunilor ocupând un loc central. Dar, pe fondul amenințărilor ce veneau dinspre Republica Federativă Rusă și Ucraina (stat creat de Puterile Centrale la 9 februarie 1918), Puterile Centrale au remis guvernului român un ultimatum pentru începerea negocierilor de pace, negocieri ce s-au finalizat cu semnarea Tratatului de pace de la Buftea - București din mai 1918. Desigur, tratatul înrobitor impus României de către Puterile Centrale nu a reușit să distrugă ființa statului român, iar lupta pentru unitate națională, impulsionată și de principiile lui Wilson, găsea noi forme de manifestare. Generalul Erich Lunderdoff arăta: „Fără îndoială că România, sub influența reprezentanților diplomați ai Antantei, să întoarcă încă odată norocul în favoarea ei, România caută să se sustragă obligațiilor acceptate, să târăgâneze demobilizarea armatei sale, să țină la dispoziție în Moldova și în Basarabia trupe și materiale de război pentru orice eventualitate, spre a-și păstra posibilitatea de a intra la momentul potrivit iarăși în războiul împotriva noastră“⁷³. Un asemenea moment reprezenta ieșirea României din perioada agonizantă la care fusese condamnată cu contribuția nu lipsită de interese naționale și militare a reprezentanților Antantei.

Ofensiva generală a aliaților din a doua jumătate a anului 1918 a avut succes datorită de speranță pentru mult încercata Românie. Pe acest fond, la 28 octombrie 1918, guvernul român a înaintat miniștrilor aliați la

⁷¹ Viorica Moisuc, Semnificația „Tratatului de pace“ de la București din mai 1918, în „Anale de istorie“, nr. 3, 1902.

⁷² Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op.cit.*, pp. 524-525.

⁷³ *Ibidem*, p. 543.

Iași o notă prin care se anunța reîntrirea României în război, regele decretând mobilizarea generală a armatei și solicitarea ca, în 24 de ore, trupele germane din Valahia să capituleze. În condițiile în care România își relua acțiunile militare, la 13 noiembrie 1918, Ungaria a încheiat un tratat de pace cu Franța, la Belgrad, prilej cu care aceasta promitea Ungariei teritoriul transilvan mărginit de Mureș, ignorând obligațiile asumate de Franța României prin documente în care își pusese semnătura. În aceste condiții internaționale, România a reușit cu grele sacrificii materiale și umane să constituie polul de unitate națională a tuturor românilor.

3.3.3. Basarabia și Bucovina și-au decis viitorul lor politic alături de patria mamă. Desigur, victoriile aliaților din a doua jumătate a anului 1918 s-au constituit într-un prilej dător de speranță și pentru provinciile locuite de românii din Basarabia și Bucovina.

Încă de la sfârșitul anului 1917, militarii români aflați la Odesa au înființat Comitetul militar-revoluționar, care a monitorizat participarea a circa 100 000 de militari român basarabeni aflați în adâncimea Rusiei la acțiuni revoluționare ce decurgeau din misiunile la care luau parte.

Afișarea principiilor privind dreptul la autodeterminare a favorizat înființarea la Chișinău, la 3/6 aprilie 1917, a Partidului Național Moldovenesc, în al cărui program se prevedea: „Lupta alături de celelalte popoare ale Rusiei pentru slobozeniile naționale ale tuturor... pentru dobândirea celei mai largi autonomii administrative, judecătorești, bisericești, școlare și economice a Basarabiei... Basarabia să-și cârmuiască singură viața ei din lăuntru ținând seama de drepturile naționale ale tuturor locuitorilor ei... toate legile care privesc viața din lăuntru a Basarabiei să le întocmească Dieta provincială „Sfatul Țării” potrivit obiceiurilor vechi și nevoilor de acum ale țării”⁷⁴. La 23 iunie 1917, delegați ai comitetelor militare întruniți la Chișinău au format Sfatul împuterniciților soldaților și ofițerilor moldoveni de pe frontul românesc, ca organ central de coordonare a activității tuturor organizațiilor ostășești moldovenești din toată Rusia, a luat în discuție constituirea Sfatului Țării, ca organ al democrației revoluționare, care să dea unitate forțelor democratice pentru menținerea ordinii de drept și pentru elaborarea proiectului de autonomie a Basarabiei. Încercările guvernului Ucrainei de a se opune dreptului Basarabiei la autodeterminare și pentru încorporarea acestei provincii Radei Centrale Ucrainene de la Kiev au primit un răspuns negativ din partea Sfatului central al împuterniciților soldaților și ofițerilor basarabeni, constituiți în acele zile la Chișinău, prin Declarația din care se putea citi: „fiecare norod are dreptul a-și hotărî soarta și luând în seamă trecutul, așezarea și neamul locuitorilor Basarabiei, a hotărât să se îndrepte către toate partidele naționale, politice, obștești, profesionale și alte organizații, cu strigarea de a se întemeia în Chișinău Sfatul Țării; s-a decis întocmirea proiectului *autonomiei* Basarabiei pe temeiul național și teritorial cu cheazășluirea drepturilor tuturor noroadelor ce locuiesc în Basarabia ; învățământ în

⁷⁴ „Cuvântul moldovenesc“, nr. 28 din 9 aprilie 1917.

limba maternă; formarea de unități militare naționale; demobilizarea administrației etc.⁷⁵ Reprezentantul Partidului Național Moldovenesc, participant la Congresul naționalităților din Rusia, care a avut loc la Kiev, între 8-14 septembrie 1917, a declarat: „Salut congresul națiunilor în numele românilor din Basarabia! Mulți ați auzit de moldoveni, dar puțini cred că știți că națiunea moldovenească nu există. Este o națiune română. Numele de moldovean și moldoveni este numai teritorial, dar nu național, iar dacă noi numim moldovenești comitatele și organizațiile noastre, o facem aceasta numai din punct de vedere tactic, fiindcă cuvântul român sună prea aspru la urechile vrășmașilor noștri, de care avem mulți, ca și dumneavoastră”⁷⁶. La 20 octombrie 1917, Congresul soldaților moldoveni, la care au participat aproximativ 800 de delegați, reprezentând peste 250 000 de militari a hotărât autonomia politică și teritorială a Basarabiei în cadrul Republicii Federative democratice Rusești și crearea în scurt timp a Sfatului Țării pentru conducerea curentă a Basarabiei. Sfatul Țării și-a deschis lucrările la 3 decembrie 1917, pentru ca pe 4 decembrie să decreteze proclamarea Republicii Poporane Moldovenești. În condițiile în care teritoriul Basarabiei era teatrul unor mișcări necontrolate de trupe: prizonieri ruși ce se înapoiau din lagărele germane și austro-ungare, prizonieri germani și austrieci ce se înapoiau din lagărele rusești către țările lor, soldați ruși de frontul Moldovei ce se îndreptau spre Rusia etc., trupe ce provocau dezordini, distrugerii și violențe, Sfatul Țării a hotărât autorizarea Consiliului Director să se adreseze guvernului român de la Iași și să ceară ajutor militar care să stea la dispoziția directoratului republicii Moldova. Pe moment, guvernul român a aprobat ca un detașament de 1 000 de ardeleni cu armele din dotare, ce reveneau din Kiev, să staționeze la Chișinău, pentru a asigura paza depozitelor românești și ordinea solicitată de autoritățile basarabene. Numai că detașamentul a fost atacat și dezarmat, președintele Sfatului Țării, I. Incuț, și președintele Consiliului de directori, P. Erhan, au fost arestați, alți membri din conducerea acestor organisme s-au refugiat la Iași pentru a cere ajutor militar de urgență. În asemenea condiții, guvernul român a trimis spre Chișinău o divizie română care, începând cu 26 ianuarie 1918, s-a pus la dispoziția autorităților recunoscute ale Basarabiei. La 24 ianuarie 1918, a fost proclamată *independența* Republicii Autonome Democratice Moldovenești. Imediat, Ucraina a adresat un ultimatum guvernului român, la 15 februarie 1918 la Iași, în care cerea ca în decurs de 48 de ore să fie retrase trupele române din Basarabia. Sentimentele care animau pe basarabeni acelor vremuri sunt puse în evidență de chemarea studenților basarabeni către întregul tineret al țării, astfel: „Basarabia noastră este țară românească, tocmai ca și celelalte țări de peste Prut locuite de frații noștri... Noi, sub stăpânirea rusească n-am avut școală, n-am avut biserică, n-am avut limbă, n-am avut nimic din ce-i trebuie unui popor pentru ca să poată înainta. Pământurile ni s-au luat de străinii colonizați aici. Drepturile avute

⁷⁵ „Cuvântul moldovenesc“, nr. 64-65 din 2-3 august 1917.

⁷⁶ G. Andronachi, Albumul Basarabiei. Figuri basarabene de la Alexandru Scarlat Sturdza până la 27. III, 1918, 1933, pp. 83-84.

în vechea Moldovă ne-au fost răpite rând pe rând de venetici așezați printre noi. Din popor băștinaș ce am fost am ajuns „cap de bou” luat în răs de către toți, chiar în casa și țara noastră. Așa de bine au știut străinii să ne dezguste de noi înșine și de frații noștri, încât mulți moldoveni s-au lepădat de neam și au ajuns să-i socotească dușmani pe înșiși frații noștri români... Noi socotim că mântuirea neamului nostru este numai în unirea tuturor fiilor noștri într-o singură țară... Noi vrem o Românie a tuturor românilor⁷⁷.

La 27 martie 1918, Sfatul Țării, dând glas opiniei exprimate de masele populare, a adoptat hotărârea unirii Republicii Moldovenești cu România, în formularea: „Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România⁷⁸. Vestea unirii Basarabiei cu România s-a răspândit pretutindeni. Adunări și întruniri au fost organizate, în pofida forțelor de ocupație, la București, Craiova, Pitești, Brașov, Arad, Lugoj, Timișoara, Cluj, Oradea ș.a.m.d., prilej cu care s-a salutat actul unirii românilor. În telegrama Universității din București se arăta: „Universitatea din București salută cu respect patriotica hotărâre a Sfatului Țării de la 27 martie curent și urează din toată inima ca unirea cu Patria Mamă să aducă fraților basarabeni toată fericirea și prosperitatea așteptată. Fie ca acesta al doilea act măreț de unire între frații români să grăbească sosirea ceasului când poporul român întreg se va putea bucura de viața liberă de care îi dau dreptul secolii de suferință ce i-a îndurat⁷⁹. La 9 aprilie 1918 a fost semnat Decretul regal nr.842 de promulgare a actului unirii Basarabiei cu România.

Către sfârșitul anului 1918, Imperiul Austriac încă mai spera la menținerea sa ca entitate politică. În aceste conjuncturi, împăratul Carol I a publicat la 16 octombrie un manifest către „Popoarele mele credincioase”, prin care promitea că Austria va deveni, în sensul dorinței popoarelor ei, un stat federativ, în care fiecare popor să poată forma o comunitate de stat proprie în cuprinsul teritoriului său. Răspunzând acestei încercări de menținere a exploatării naționale, la 18 octombrie, românii emigranți din Austro-Ungaria au semnat la Iași o Declarație, din care rezulta: „Cerem să fim liberi de sub jugul monarhiei Austro-Ungare și suntem hotărâți să luptăm prin toate mijloacele și pe toate căile, ca întreg neamul românesc să fie constituit într-un singur stat național și liber. Nu recunoaștem monarhiei austro-ungare dreptul de a se ocupa de soarta românilor din Ardeal și Bucovina, deoarece veacuri de-a rândul ne-a ținut în cea mai rușinoasă robie. Toate încercările de federalizare ale casei de Habsburg sunt gesturi

⁷⁷ „România nouă”, Chișinău, nr. 8, 24 ianuarie 1918.

⁷⁸ „Cuvântul moldovenesc”, Chișinău, 1 aprilie 1918.

⁷⁹ „Neamul românesc”, 31 martie 1918.

disperate ale unei împărății osândite să se descompună și să piară⁸⁰. În acest climat, la 24 decembrie 1918, un grup de intelectuali români din Bucovina, în frunte cu profesorul Sextil Pușcariu de la Universitatea din Cernăuți, au hotărât editarea ziarului „Glasul Bucovinei” și au formulat programul luptei naționale sub forma unei declarații de principii intitulate „Ce vrem”, din care rezulta: „Vrem să rămânem români pe pământul nostru strămoșesc și să ne ocărmuim singuri, precum o cer interesele noastre românești... Nu mai vrem să cerșim de la nimeni drepturile ce ni se cuvin... Pretindem ca împreună cu frații noștri din Transilvania și Ungaria, cu care ne găsim în aceeași situație, să ne plăsmuim viitorul care ne convine nouă, în cadrul românismului.”⁸¹ Pe 27 octombrie 1918, deputații români din parlamentul de la Viena, foștii deputați din Dieta Bucovinei și primarii români din localitățile Bucovinei s-au întrunit într-o adunare care s-a transformat în Adunarea Constituantă⁸². Deschizând lucrările Adunării Constituante în calitate de președinte, Iancu Flondor a declarat printre altele: „Liberi, în puterea suveranității naționale, dumneavoastră veți hotărî astăzi ce veți afla de bine pentru un viitor fericit și falnic al neamului românesc din Bucovina”, iar Adunarea a adoptat Moțiunea care hotărâ „Unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești, într-un stat național independent”, precum și ținerea Congresului general al Bucovinei la 28 noiembrie 1918⁸³. Având în vedere starea de anarhie provocată de trupele austro-ungare ce se retrăgeau de pe front, pătrunderea trupelor ucrainene în Cernăuți, cu scopul de a forța formarea unei unități teritoriale româno-ucrainene în Bucovina, precum și creșterea nesiguranței generale, Consiliul Național a cerut sprijinul guvernului român de la Iași, care a hotărât trimiterea în Bucovina a diviziei comandate de generalul Iacob Zadic, ce a ajuns la Cernăuți la 9 noiembrie 1918, prilej cu care a declarat: „Trecând hotarul pus între noi de o vreme vitregă acum 100 de ani și mai bine, hotar care nu a putut să ne despartă și inimile, trupele române sosesc în mijlocul vostru, aducându-vă dragostea și sprijinul lor pentru libera împărțire a dorințelor născute în dreptul legitim al popoarelor de a dispune de soarta lor”⁸⁴. La 12 noiembrie, Consiliul Național al Bucovinei a preluat efectiv conducerea țării, alcătuind un guvern în frunte cu Iancu Flondor. La 28 noiembrie 1918, în palatul metropolitan din Cernăuți s-au deschis lucrările Congresului general al Bucovinei la care au luat parte 74 delegați ai Consiliului Național Român, 13 ai comunității ucrainene, 7 ai Consiliului Național German și 6 al Consiliului Național Polonez., care a hotărât: „Unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Cermuș, Colacin și Nistru cu

⁸⁰ ***Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, București, 1 decembrie 1934, Societatea Astra, pp. 23-24.

⁸¹ „Glasul Bucovinei”, nr. 1 din 22 octombrie 1918.

⁸² Dan Cruceru, Mircea Udrescu, Cristian Barbu, coordonatori, Centenarul Marii Uniri. Despre români, românism și România în context istoric, Editura Artifex, București, 2018, pp. 254-287.

⁸³ „Glasul Bucovinei”, nr. 3 din 29 octombrie 1918.

⁸⁴ „Glasul Bucovinei”, nr. 6 din 9 noiembrie 1918.

regatul Românei“. Referindu-se la atmosfera ce a domnit în această zi memorabilă, profesorul universitar Grigore Handris, martor ocular al evenimentului, a declarat: „Aplauzele și uralele se ridică în ropote puternice, ca o ploaie torențială, și țin mai multe minute, încetează puțin pentru a începe cu și mai multă vehemență, de crezi că nu se vor mai opri. Lumea pornește apoi în cortegiu, cu muzica în frunte, spre centrul orașului. Străzile se umplu repede și se prefac într-un râu mișcător de capete. Toți își caută cunoscuți, se îmbrățișează, se sărută, urându-și viață lungă ca în cea mai mare zi de sărbătoare. Ajuns în piața principală din fața Primăriei, găsesc aici altă lume care așteaptă vestea mântuirii. Din balconul Primăriei se anunță deciziunea Congresului iar lumea izbucnește într-un delir de entuziasm, în aplauze și strigăte. Primarul anunță că, în amintirea actului de astăzi, piața principală va purta numele Piața Unirii”⁸⁵. Actul Unirii Bucovinei cu România a fost salutat cu entuziasm de locuitorii români de pretutindeni prin manifestații, telegrame, scrisori, prin presă etc.

Caracterul larg democratic al hotărârilor de unire cu România – 27 martie și 28 noiembrie 1918, conținutul ideatic al programelor mișcării naționale a românilor, precum și componența forțelor sociale ce s-au angajat în acest proces au dovedit unitatea de aspirații a tuturor românilor de a se constitui cu demnitate într-un singur stat unitar, moment ce va fi consemnat istoric la 1 Decembrie 1918 în cadrul adunării de la Alba Iulia.

Concluzii

Contextul istoric, marcat de vicisitudini imperiale, a făcut ca, la un moment dat, românii să se regăsească adunați în trei provincii consacrate sub numele de Valahia, Moldova și Transilvania, dar și constituiți în comunități rurale ce aparțineau administrativ de alte entități politice. Cu toții, românii de pretutindeni se înțelegeau în limba română, își manifestau nemulțumirile în legătură cu nedreptățile la care erau supuși, dar cu toții, vorbitorii de limba română visau la momentul înălțător al unirii lor sub steagul românismului. Ca atare, sentimentele de unire a tuturor românilor într-un singur stat a constituit o permanență a tuturor românilor, indiferent de starea lor socială și economică. În cadrul acestui proces, un moment astral de importanță majoră l-a constituit realizarea unirii celor două principate, care au constituit nucleul de românism către care și-au canalizat eforturile și celelalte provincii și localități locuite de români. Anii 1774, 1812 și 1878 au constituit, de asemenea, momente astrale care au desprins din pământurile locuite de români, regiuni importante ce au fost încorporate la regimuri imperialiste. Fiecare asemenea moment genera vii nemulțumiri în rândul tuturor românilor și constituia un prilej de accentuare a acțiunilor de nemulțumire față de nedreptățile pricinuite, precum și prilej de intensificare a luptei pentru unitate națională pur românească. Pentru românii din Basarabia și din Bucovina, un moment astral de reîntregire a neamului românesc l-a constituit anul 1918, cu datele sale istorice: 27

⁸⁵ ***Amintiri răzlețe, București, 1923, p. 257.

martie și 28 noiembrie. Astfel, în anii 1917-1918 România a trecut de la agonie la extaz, de la hotărârea de a fi desființată ca stat, la întregirea sa într-un stat al românilor din jurul Carpaților.

BIBLIOGRAFIE

- ***Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. IX, Editura Academiei, 1955;
- ATANASIU V. și colab., România în primul război mondial, Editura Militară, București, 1979;
- BERINDEI D., Epoca Unirii, Editura Academiei, București, 1979;
- BOICU L., Geneza chestiunii române ca problemă internațională, Editura Junimea, Iași, 1975;
- CRUCERU D., UDRESCU M., BARBU C., coordonatori, Centenarul Marii Uniri. Despre români, românism și România în context istoric, Editura Artifex, București, 2018;
- IORGA N., Istoria românilor, vol. VII, București, 1938;
- IORGA N., Lupta pentru limba românească, Editura Minerva, București, 1906;
- KIRIȚESCU C., Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919, ed. II, București, 1923;
- LUPAȘ I., Istoria unirii românilor, București, 1937;
- MUȘAT M., ARDELEANU I., De la statul geto-dac la statul unitar român, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983;
- ROSETTI R., Corespondența generalului Iancu Ghica, București, 1930, Așezământul I. C. Brătianu;
- XENOPOL A. D., Istoria românilor din Dacia Traiană, vol. IX, Editura Cartea Românească, București, 1929;

